

LO COMTE L' ARNAU

(Imitació d' una balada alemana.)

las dotze de la nit, quan la lluna brilla en l' horitzont, lo bon comte Arnau s' aixeca de sa tomba. Gira entorn los ulls sorprés de veures sol, y acosta á sos llabris lo corn de cassa que penja de sas espatllas á la bandolera.

Immediatament. com sortits de las entranyas de la terra, apareixen y s' aplegan á son voltant los escuders, los monTERS y sos servidors. Aquestos últims menan en canilla una munió de gossos lleugers.

—Així 'm plau diu lo comte Arnau. Prompte á ma veu, atent á mas ordres. Portume mon caball y feu estremir los tornaveus de las montanyas immediatas ab lo concert de vostras atronants botzinas.

Lo comte Arnau puja á cavall.—Sus! sus! no hi ha plaer com lo de la cassera. Halalil! halalil! no hi ha ditxa major. Avant, mon cavall, avant! Deixa enrera en ton rabent córrer los arbres y las montanyas.

Avant fins que 'l meu cor caiga fet á trossos per lo camí. La cassera es plaer de reys. Avant! Que tremoli la terra al meu pas y al dels meu! Udoleu, gossos! renilleu caballs! crideu monTERS! soneu botzinas!—

Los cassadors se precipitan com un huracá portant lo comte á la devantera. Los camps, los boscos, las serras y las montanyas veuhén passar sobtadas á tots aquells homes en desfeta carrera.

Mes sa carrera es folla, insensata, vertiginosa, infernal. No corren, volan: no semblan homens sino dimonis. Passan com lo llamp y

LA RENAIENSA.—Any XIII.

ho atropellan tot com lo desbordat torrent que baixa de la muntanya.

A son pas van trobar un vell peregrí que anava en romiatje á la verge de Montserrat. Cassadors, caballs y gossos li han passat per sobre destrossantlo y deixantlo mort al miy del cami.

Un escuder l' ha volgut socorre, empero lo comte l' Arnau li ha impedit. Que l' infern se l' endugui y á tu ab ell si l' ausilias. ¿Qui no 'l feya apartar pera obrirnos cami?

La cavalcada prossegueix sa carrera infernal. Una pobre noya que atravessava 'l cami. fuig esgroguehida devant d' aquella nuvolada que s' acosta y corre á arraserarse al peu d' una creu de fusta que en un costat del cami s' aixeca.

Los cabells dels cassadors s' encabritan furiosos al passar per devant de la creu; lo desorde s' introduheix en sas renglas, los cascos del corcer del comte fereixen en lo front á la donzella que rodola als peus del cavall.

La cavalcada passa per sobre de son cos com ha passat per sobre 'l del vell que anava en romiatje á Montserrat. En tant lo comte l' Arnau crida:

—Sus, sus! halalí, halalí! Quina carrera!—

Passan per vora d' un castell. Lo comte l' Arnau s' atura y ab ell tothom.

—Espereus aquí un instant, vull visitar á la meva viuda, á la que que fa temps que no he vist. Y lo comte l' Arnau entrá en lo castell.

—Tota sola feu la vetlla muller leal?

—No pas tota sola, lo comte l' Arnau; que la faig estant ab mi Deu y la Verge Maria.

—Hont teniu las vostras fillas? Me las deixariau veure?

—Massa me las cremariau, lo comte l' Arnau. Flamas vos surten pels ulls; prou se coneix que en l' infern teniu posada.—Desperteu á vostres criats pera que donguen gra al meu cavall, viudeta igual.

—Vostre cavall sols menja ánimas condempnadas, lo comte l' Arnau.—

—Deixeume besar en lo front á las meas fillas.—No, que vostre petó hi quedaria imprés eternament com un segell infamant.

—Pera despedida donemnos las mans, muller leal.—Massa me las cremariau, lo comte l' Arnau. Anausen prompte d' assí avans que os trobin á faltar los dimonis y us vingan á cercar.—

Ja ha tornat la cavalcada á comensar sa folla carrera. Udolan los cans y sonan las botzinas y cridan los monters.—Sus! sus! halalí! halalí! quina carrera!

Passan per lo costat de la boca d' una cova. Lo conte l' Arnau s' atura y ab ell tothom. Espereume aquí un instant. Vaig á cercar á la meva Adalaisa á la que no he vist fá temps. Y lo conte l' Arnau s' endinza en la cova.

Hi ha un cavall sempre preparat. Adalaisa hi monta y va al costat del conte l' Arnau. Se llensan furiosos á la devantera dels seus.

La lluna brilla y aclareix la fantástica cavalcada. Sus! sus! halalí! halalí! Quina carrera!

Un cervo passa saltant marges y torrenteras. Es tan lleuger que 's diria que te alas. Lo conte l' Arnau fa brandar son coltell de cassa y acosta 'l corn á sos llabis, omplin l' ayre d' atronats ressons.

S' hi precipitan los gossos y al seu darrera 'l conte y Adalaisa. Lo conte atia als gossos ab la veu, ab lo corn y ab lo fuhet.

Lo cervo desapareix de cop com engolit per la terra.

La canilla furiosa al veure que se li escapa la presa se llensa furiosa sobre lo conte l' Arnau y Adalaisa. Fujen tots dos ab los cavalls aplanats y seguintlos van los gossos com á llops famolenchs.

Es una lluyta desesperada. Van guanyant los cans rabiosos tot lo camí que perden los cavalls.

Ja 'ls aconseguixen y 'ls hi mossegan las camas. Los cavalls cauen llensant als seus genets.

Al veure segura sa presa la canilla dona un udol salvatge com lo crit de victoria de tots los dimous del infern. Lo conte l' Arnau y Adalaisa lluytan debades contra 'ls gossos.

Contra 'ls gossos que rodan los ulls encesos y obren la boca sangonenta. Ab udols y clapits espantosos s' hi tiran á sobre com á feras y comensan á destrossarlos.

Son festi es de sanch.

Los arrossegan vius per lo bosch y 'l sembrans de sos membres palpitants.

Horrible es lo martiri de Adalaisa y del conte l' Arnau, mes horrible que 'l del infern ab son foc y sas estenallas.

Los cans no abandonan sa presa fins que 'ls han destrossat del tot, confonent y escampant sangonentas despullas. La sanch de las dos victimas barrejadas forma una corrent en la que 'ls gossos s' hi abeuran.

Tal es la carrera nocturna del conte l' Arnau, carrera que 's renova cada nit á las dotze, quan brilla en lo cel la lluna. Tal es lo martiri que sofreixen per sos crims lo conte l' Arnau y la abadessa Adalaisa.

VÍCTOR BALAGUER.

AL ROSSELLÓ.

(Fragment llegit en la festa catalanista de Banyuls.)

I.

Aixís qu'à punta del mati
Se veuen les tendres poncelles
Del frigol y del romaní
Obrint llur calze á les belles,
Aixís, oh Rosselló, mon cor,
A plena tarde del meu dia,
T'obre son vas umplert d'amor
En ton parlar, qu' es melodia.

II.

CHOR.

Al peu del altiu Canigó
Es una terra embalsamada
Que s'anomena Rosselló:
Es nostre terra ben amada,
 Oh! ben amada!
 Cant-m'lo, cantem-lo!
Cantem la terra regalada
 De Rosselló!

III.

¡Qu' es guapo 'l nostre Canigó
 En l'alt de sa cima nevada,
 Llavors qu'eixint del golf Lleó
 Ab sa risa diamantada,
 L' Alba, precursora del Sol,
 D' un bot, d' una sola volada,
 Li da,—cantant lo rossinyol;—
 Sa fresca y verginal besada!

La plana dorm encara dins la foscor...
 Subitament del diví rey del dia
 Á l' horisont pareix la llanti d'or...
 Tot resplandeix, tot 's mou dins l' alegría.

Lo gall desperta sas amors,
 Y 'n plana, en les verdes collades,
 Ardits, los aucells cantadors
 Lluytan en vives refilades;
 Dels campanars les veus d'aram
 Llansan al cel l' *Ave Maria*,
 Los rays llur bel, los braus llur bram...
 ¡Quina festiva sinfonia!

IV.

Es un jardí, lo Rosselló
 (Tè nou mesos de primavera),
 Ahont se trova. ho dich de bo,
 La flora de l'Europa entera.
 Aquí dan fruyt los tarongers,
 Lo magraner, y, cosa rara,
 En les vores de sos senders
 Floreix l'africana atsabara.

V.

A son llevant es lo blau mar,
 Lo gran mirall de les estrelles.
 En riba nostra era l'altar,

Servit per un ram de donzelles,
 Que fou dedicat a Venus -
 Quan, dins sa conca nacarada,
 Ella hi vingué veure á Bacehus
 En sa vinya recent plantada.

VI.

Al nord són les aspres Corbieres;
 L'aygua hi faltant, hi raja mel:
 Sinó de plantes abelleres
 En sa bondat les poblá 'l Cel.
 Dessá d'aquesta cordillera
 Va naixe, orgull del Rosselló,
 Nou astre en la celeste esfera,
 Lo gran astrónom Aragó.

VII.

A son ponent, de front, s'alsa en sa magestat,
 Entre 'ls serrats rodons Mosset y Costabona,
 Lo gegant Canigó, pel llamp tan fogu-jat,
 Llissó que Dèu á superbia dona.
 Dellá, cent puigs, tot blanchs l'ivern (encar los veig
 Com colles de camells anánt de caravana),
 Gitan llurs neus, en maig, dins l'ocult safareig
 Que, vinga estiu, fecundará la plana.

VIII.

Mès amunt es lo fret Capeir
 Ab sa germana la Cerdanya.
 Ay! per mi quin dols sovenir!
 OLIVA es fil d'esta montanya.
 Verge santa de Font-Romeu,
 Que 'l seu cisell ha celebrada,
 D'heu sos merits al bon Dèu,
 Siáu per ell bona advocada!

PERE TALRICH.

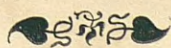

TA VEU

Dels aucells que 'l bosch habitan
He oit los rí fíets,
Dels fers toros lo mugit
Y dels cabridets lo bel,
Del tró rodant per l' espay
La retrunyidora veu,
Y de la mar tempestuosa
L' esgarrafador accent;
He ohit la veu de las selvas,
De los rius y los torrents,
La de las auras quan jugan
Ab las flors de los vergers,
Y del buracá lo bram
Quan se deslliga surient
Arrabassant en son curs
Los árbrers mes corpulents;
Y cap d' eixas veus, m' aymia,
Sobre mon cor influeix;
Cap m' alegra ni m' esglaya
Com ta melodiosa veu,
Quan me parlas amorosa,
O 'm matas ab tos desdenys.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

De Blanes.

L' AMARGÓ DE LA MEL

Deya una abella á una flor
en la falda del H met:
—Tens qui millor que jo 't canta,
qui 't dona mes suau orig,
qui ab millor frescor te rega,
mes no qui t' estima més—
Y xuclant son dols aroma,
li feu lo pató derrer,
y zgonejant de amoretas
vingué á morir á mos peus.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

Atenas 17 Maig de 1883.

UNA FESTA TAURÓMACA

EN BARCELONA

QUESTAS festes que tan poch s'avenen ab l'esperit de civilisació y sobre tot que produheixen tant dolents resultats pera la moralitat d'un poble, essent escola ahont s'alimentan los sentiments innobles, lloch ahont tan mal pagament trova lo lleal animal qu'ha contribuït més d'una volta á sostenir una familia, contan avuy en nostra terra ab un nombre inapreciable d'aficionats, molts d'ells que contribueixen inconscientment á sostenirlas, y altres, admiradors no del espectacle en sos grossers detalls, sino del aspecte que presenta lo cercle, ocupat per una munió inmensa qu'anima 'l quadro.

Voldriam fer constar aquí una á una las rahons que venen á apoyar nostra antipatia pera la mal anomenada *festa nacional*, molt més en Catalunya, d'ahont, ab greu sentiment, veyém desapareixer cada jorn festes que portan enllassadas ab ellas agradables tradicions y fins dirém gloriosos recorts; mes nostre intent es donar á conèixer avuy la descripció d'una de las primeras *corridas* celebradas en Barcelona, quina nos ha tramés un «Dietari» de nostre arxiu municipal. Del llibre mentat, que correspon al any 1602, copiém lo que segueix:

«Dilluns á III (Desembre de 1601).

«Dit dia los SS. deputats volent continuar lo regosijo | alegría y
»contento de dita natiuitat de dita Princesa | feren correr de toros
»que hauian fets uenir | e uinguts los SS. consellers en la sala de les
»armes y asentats en les finestres de aquella, arriba lo Exm. Sr. Duch
»de Féria | al cual isqueren arebre ala porta de la primera sala de les
»armes y arribat sa Exc.^a al balcó ahont stigue lo dia abans | los

LA RENAIENSA.—Any XIII.

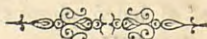
»SS. conselles sen anaren ales finestres que per ueurer los toros tenian dedicades | é arribats los SS. deputats en la sobra designada »finestra y assentades les dames en los corredors que per dita causa »eren estats fets | e tambe los cauallers y altres persones en lo corredor y catafalch manaren soltar un dels toros que en un lloch tras »dels catafalchs junt ala casa del general tenian enclosos e comensa a »correr per la plassa sens fer dany aningu, y poch apres fench desaretat | e apres ne fench tret altre e correguda la plassa per algun »espay e tambe fench mort | even sa Exc.^a lo abus se feya de matar- »los ab les spases mana als officials que allí eran que diguessen als »que stauen en la plassa pera toreiar que deixassen spasses y dagues »pera que se pogués veure la desinvoltura dels toros | en aquest instant entra en la plassa o clos per dita causa sere fet un caualler anomenat don Pedro Vila y de Clascari acuell á la gixeta ab quatre »alacaos quiscun dells ab dues llanses | e fet lo acatament degut asa »Exc.^a als SS. conselles y als SS. deputats, tragueren un toro y corregue la plassa en seguiment de aquell per no uolerlo allansaiar y »així dona un colp al toro e apres de aquell tragueren altri y dos »junts que foren en nombre... Y finalment tragueren un toro ab una »vestidura li hauian feta y ab ella molts quèts y al exir lo toro en la »plassa posaren foch als quèts y ab lo foch dels quèts y altres maquines eran fetas ana corrent dit toro cremantse la pell y axí acaba la »festa ab molta musica de menestrils que en los catafalchs hauien y »moltes trompetes | e acabada dita festa dit Exm. Sr. Duch de Féria »sen ana de dita sala de les armes y los SS. conselles lo acompanyaren fins ala porta de aquella | ço es de dita sala de les armes.»

La descripció minuciosa donará á compendrer com en aquells temps s'apreciava lo joch de las sorts, y 's desprén d'ella qu'era desconegut en Barcelona la de las picas.

Se tenen indicis, sens que fins ara ho hagin provat los documents, que quant lo Emperador En Carles V rebé la visita del Bey de Tunez, trovantse en Barcelona, s'organisé una *corrida* de toros.

Per la manera com refereix lo «Dietari» lo qu'acabém de relatar, se pot creure que seria alashoras un espectacle sino del tot nou, molt poch conegut en la ciutat comital. Després, en 1668, se dona també una d'aquestas festas en la mateixa plassa y ja desde 1677, durant quin any ne tingueren lloch en 13 y 14 de Janer y en 1.^r de Mars se repetiren més sovint.

JOSEPH FITER E INGLÉS.

LA CREU DEL PORT

I.

Pel mitx d' espessos tarongerars qu' omplen l' ayre de olors embalsamadors, al gay soroll de l' aygua corrent qu' aquelles encontrades alegra, tot revinglantse s' obra la via que de la delitosa vila de Solлер al port conduheix. Lo foraster que per primera vegada aquell camí recorre, s' atura pensatiu á cada passa, á sí mateix preguntantse si Deu volgué sembrar en aquells endrets totes les bel·leses de la terra perquè ensemps pogués admirarles totes l' humana creatura. Aprés de la perfumada vall de tarongers que va dexant enrera, un altre paisatge de més silvestre hermosura apareix á sa afanyosa vista. Altíssimes montanyes coronades de núbols y boyres, ab son rodatge de verdor cobertes, fins á sos peus s' aplanan donantli una vera mostra de la riquíssima arbreda qu' en sos comellars pregons atapahida hi creix. De prompte l' esglaiat viatjer se troba devant un redonench mirall de puríssimes aygues, qu' ab dolça remor se bellugan suaument empeses per l' ambat. Es el port de Solлер. Los dos pujolets que com vigilants centinel·les de nit y dia 'l guardan, semblan juntarse, y li donan l' aspecte d' un gorch d' aygues lluentes per la má del home enrodonit. Multitud de llanxes gronxantse á la vorera, lo vell pescador adobant les xerxes en la platja y lo lleuger llahut que infant ses veles de les blaves roques sembla sortir, fan veurer son engany al viatjer. Un mateix camí 'l conduheix fins á dalt un dels penyals que 'l port enclouhent: allí demunt, una petita esglesia, pel temps casi del tot enderrocada, li recorda la fé dels nostres antepassats; més envant una senzilla torre serveix de guia al cansat mariner qu' al port retorna ab la llum clara qu' una má compassiva totes les nits hi encen. ¿Perquè en mitx

de tanta bellesa s'ou la remor funesta de la mar que devall aquelles penyes aterradora sona? ¿perquè s'obren aquelles blav-enques roques fent veure al esborronat caminant un avench sens fons y unes ennegrides ones qu'arremolinantse tot ho engoleixen? ¿perque devora la llum consoladora que d'esperança brilla, s'aixeca una gegantina creu de socarrada llenya, com si volgués avisar al atrafegat nauxer qualque imminent perill? Aquella creu negra estramordeix lo cor del que la mira; aquella creu negra y desnua inclou tota una historia de llágrimes.

II.

Era una vesprada d' Octubre: lo vehi pinar de tant en tant jiscava, greument batut per les bufades del Xaloch, les ones ab fingida calma feyen sentir una remor sorda qu'engroguia les cares dels mariners y la lluna tapada á voltes per qualque endolat núvol dexaba anar una llum groguenca y esmortida. Se podia dir que la naturalesa estava en calma, mes era la calma qu'á la tempesta precedeix. Desolat havia romás lo port: en terra sols se veyá, dreta demunt lo penyal, una joveneta que girats envers la mar sos ulls, estrenyia en son pit un tendre infant, y á la mar sols una barca qu'ab veles amaynades per entrar al port fortment bregava. ¿Qué feya aquella jove tota sola demunt lo penyal, congelada per la serena, tremolantli d'emoció 'l cor, y ficsa sempre l' encisada vista en les llunyedanes ones? ¿Perqué li atreya ses ullades aquell terrible espectacle qu' als mariners mateixos aterrava? Amorosa esposa esperava á son amador que de llunyanes terres se 'n venia, per mostrarli més prest lo tendre infant, primer fruyt de ses amors. ¡Pobre mare! Los moments que mancavan per abrasar á son espós en los bátechs del cor contava! Y la barca feya vía y feya vía, y 'ls núvols s'apinyavan, y 'l cel s' enfosquia, y 'l Xaloch bufava més fort y mes souint y 'l renou sórt de les ones per instants creixia; mes l' esposa no 's bellugava; com si tingues lo dó de penetrar en l' oscuritat tenia encara sa ullada ficsa en la mar. La barca s' acostava, la clamor dels mariners arribava qualque pich á ses orelles, com una veu d'esperança en mitx del fereit brugit dels elements. La barca s' acostava, ja anava á doblegar la penya que 'l port tanca, un llamp il·luminá l' escena, los ulls de la esposa ab los del espós s' encontraren, un crit de terror fonch aufegat per lo brugit de la tempesta. Los llamps que sens parar se succebian feyan mes aterrador aquell espectacle. La barca entrava dins el port: de sopte una bufada del Mitxjorn empren-

gué y feu tremolar l' esposa, sos brassos al cel s' alsaren y... callaren les ones per sentir un ¡ay! esglayador; l' infant rodolava per les agudes puntes, y la mare jeya esmortida demunt lo penyal. La barca s' havia estrellat contra les roques. Los mariners s' aferravan pel rocam ab la desesperació de qui agonisa ple de vida, y les onades los sepultavan altra volta; sols un lográ salvarse, pera trobar una mort pitjor al veurer esbaltits entre 'ls penyals y esculls sa esposa y son fill.

III.

La pietat dels Sollerichs axecá una creu en memoria d' aquell naufragi; y 's diu qu' en les nits d' hivern quan les ones s' esbraven, y 'l vent xiula, se senten los gemechs d' un infant que plora, y 's veu un' ombra blanca, adressats els brassos al cel, pregant agenollada al peu d' aquella creu.

THOMÁS FORTEZA.

Palma de Mallorca.

LA FONT DE VIDA-AMOR.

Jo soch oida, nineta,
Romeu errant, qu' el mon
Voltant vaig tot cercantne
La font de vida-amor
La font que sols barbolla
Caricias y petons
La d' aigua cristallina
Que sol apagar pot
Lo foch que sent dins l' ànima
La set d' amor.

Jo vinch, oydá, nineta
De l' altre part del mon;
Per tot arreu cercada
Jo n' he la font d' amor;
Arreu, si n' he trobadas
De cristallinas fonts
Voltadas de boscuria
D' herbetas y de flors;
Areu; si n' he encontradas,
De benhauradas fonts
En lo rocam las unas
Las altres dintre 'l bosch
Hont sos palaus hi feyan
Verdums y rossinyols
¡Mes ay! nineta hermosa,
La font que cerco jó,

Hermosa enamorada
No l' he trobada en lloch,
La d' aygua pura y dolsa
Que sols apagar pot
Lo foch que sent dins l' ànima
La set d' amor.

Ja sent, oydá, nineta,
Afadigat mon cos
Ja sent que desespera
Cansat ja lo meu cor.
Cercantne la fonteta
No voltaré ja 'l mon
Puig sols en los teus llavis
Hi neix la font d' amor
La font que sols barbolla
Caricias y petons
Y dolsas alhenadas
Del Deu de los amors.
Deixeu tendre donzella
De l' aygua beure un glop
Y sentiré la vida
Renaixe ab doble efforts
Deixeu que sols mos llavis
Refresqui en eixa font
Mes que la mel de dolsa
La font de vida amor
La d' aygua cristalina
Que sols apagar pot
Lo foch que sent dins l' ànima
Ma sed d' amor.

B. POLI.

Barcelona Juliol de 1883.

A UN PUNYAL.

Lo ferestech brillejar
de ta fulla damasquina,
tan mon cor ve á sorollar,
que llavors lo meu seny clar
sinestrament s' ilumina.

Un baf com de sang exalas
qu' al cor me sento pujá'
y ab ton horrible parlá'
la víctima m' assenyalas
que á mos peus caurá demá.

Al qui ma ditxa arrebossa
y ab la que fou mon amor
com serp lasciva s' enllassa,
no temes, son cor traspassa
mes que sia de traydor.

Mes no; no ha arriuat encara
per tu l' hora de ferí,
ni eixa víctima 't prepara
la sort; ja 't diré desde ara
hont has de fer ton festí.

Apunta dret á mon cor
y allí trobarás ta paga;
rabéjat de bo y millor
en ell, que en ell sols s' amaga
lo meu enemich major.

RAMON E. BASSEGODA.

JAUME D' URGELL,

LO DESDITXAT.

Lo dia 31 de Maig de 1410, á la edat de cinquanta dos anys, exalava l' últim sospir en lo convent de Vall-donzella, en aquell temps fora de Barcelona, 'l rey D. Martí *'l bó y 'l humà*. No deixava llegítim successor que pogués ocupar lo trono á sa mort y va ser sa última voluntat que heretés qui tingué millor dret. Ab ell va acabar la militar y heroica rassa d' aquells comtes soberans de Barcelona que ben aprop de tres centurias regiren l' Aragó guanyant gloria y renom etern y fent que 'l sol aclarís sempre victoriós lo penó de las barras en las tres parts del mon.

Gran confusió y avalot causá la mort de D. Martí, é immediatament se presentaren diversos pretenents al trono que tractaren de fer valer sos drets desenrotllant banderas y fentse sostenir per las armas.

Terrible va ser pera 'ls tres paissos units lo periodo de dinou mesos que transcorregué desde la mort del rey fins que 's decidi, ab aprobació unánim nombrar una junta de nou personas, las que s' enteressin dels drets y rahons que donavan cada un dels pretenents y posessin la corona en lo cap de qui més digne 'ls hi semblés.

Tal va esser lo famós parlament de Casp. Tres diputats per cada país formaren aquest á qui 's doná 'l terme de dos mesos pera deliberar y decidirse. Se reuniren los nou diputats en lo castell de Casp, instruhintse 'l procés dels prínceps sollicitants; se pesaren y 's discutiren las rahons donadas per sos advocats y 's resolgué per últim que la corona pertanyia á D. Ferran de Castella anomenat lo d' Antequera. Lo comte d' Urgell que era, ab tot, á qui de dret pertocava, per descendir directament y per línea de mascle dels antichs comtes de Barcelona, no va obtenir sino 'ls vots dels diputats catalans. Tots los altres

vots, llevat lo d' un diputat valencià que 's va abstenir de votar foren pera D. Ferran.

Aquesta resolució deixà descontenta á gran part del regne y particularment á Catalunya, emperó ningú replicá porque era 'l vot dels jutges que s' habian nombrat ab facultats de fer rey. Tenia, donchs, d' acceptarse 'l que ells donavan.

Lo mateix que 'ls altres pretenents, Jaume d' Urgell, encara que despitat y descontent, maná retirar sas tropas y passá á Balaguer, cort de sos estats, per molt sensible que li fos acatar la voluntat del parlament.

Capficat y trist arribá á Balaguer rodejat de luxosa comitiva y descendí del cavall á la porta de son castell. Sa mare l' esperava en lo llindar. S' hi dirigí D. Jaume ab los brassos oberts com per estrényer-la sobre son cor y desfogar en son pit la pena que l' enguniava, emperó sa mare, ab no poca estranyesa del comte, se va fer alguns passos enrera arrugant nerviosament lo front y estenent sa ma com pera retxassar lo filial mohiment de D. Jaume.

—Que es aixó, mare y senyora? s' esclamá 'l comte. Per que está ennuvolat vostre front y 's contrau enutjat vostre rostre? Per que retxasséu al fill que torna amant á vostres brassos afanyós de depositar en lo sí matern sas penas y angoixas?

—Sí, cert; jo tenia un fill, mes l' he perdut. Veyeu sino, caballer, las robas de dol que vesteixo.

—Senyora!, mormorá inquiet y sorprés en extrem lo comte, convencentse de que sa mare vestia una roba rigurosa de dol y tement per sa rabó: tornéu en sí, miraume, jo soch Jaume d' Urgell, soch vostre fill.

—No m' enganyéu. Encara que hagueu pres sa forma y son aspecte; vos no sou mon fill. Jaume d' Urgell se 'n va anar á cercar una corona que per dret divi li pertanyia y ab la corona hauria tornat, ó hauria mort pera conseguirla.

—Mare y senyora. Que podia jo fer? Devia tirar demunt del regne 'l flagell d' una guerra civil?... Lo parlament de Casp ha sentenciat...

Al sentir aquestas paraulas la vella comtesa s' ergui y l' interrompé dihentli arrebatada:

—Lo parlament de Casp! ¿Y qui t' ha dit á tu que acceptessis sa sentencia? Qui t' ha dit que podian uns homens de lletres haberlas sobre lo result per Deu en sa soberana justicia? Lo parlament ha decidit... Donchs be, ara falta que decideixiu las armas. Ton ilustre pare al trobarse en ton lloch hauria dit: ó rey ó res. Jo 't dich lo mateix,

Jaume d' Urgell. Sa veu es la que 't parla per ma boca, son esperit es lo que deu animarte. Tens un partit fidel y adicte, Catalunya t' estima y 't vol, lo dret es teu, Deu te protegeix. . Acullte á las armas y fassis la santa voluntat del cel. Fill: ó rey ó res!

Lo comte abaixá 'l cap sobre 'l pit y callá.

En aquell moment arribá la seva esposa portant de la mà á una de sas fillas petitas que 's llessá als brassos de son pare. D. Jaume la besá ab apassionada tendresa.

—Quan no per tu, per tos fills deus ferho, Jaume d' Urgell; va dir allavors la vella comtesa, signant la noya que ell tenia en sos brassos. Un dia vindrian á demanarte comte de tas accions y á reclamarte eixa corona que desprecias. ¿Prefereixes rendir vassallatje y obediencia al que injustament y tant sols per la sola voluntat d' uns homes de lletras ha guanyat lo regne? ¿Cap aixó en ton dret, en ta sanch? Pots sens que 't rosegui la consciencia, admetre per rey á qui debia haberte admés á tu?... Si aixó creus, sia en bona hora. Cupleixis ton desitj, cupleixlo tu sol; ta mare y tas fillas anirán á cercar aculliment en un país extranger que no volen petjar com á vassallas la terra de que debian ser senyors.

La esposa del comte, á la que animavan los mateixos sentiments que á sa mare s' acostá á D. Jaume, y fixant en ell sos ulls plens de passió li va dir:

—Vostre mare te rahó, senyor; ó rey ó res.

Lluytem per vostre dret y si 'l cel no us ajuda, moriu com á home després d' haber complert vostre deber.

Lo comte allavors prenent una d' aquellas resolucions decisivas tant propias dels caràcters enérgichs, aixecá 'ls ulls al cel y s' esclamá:

—Senyor, en tu deposito la confiansa y en tas mans poso ma sort.

Tot seguit girantse á sa mare y esposa.

—Fassis com voleu, las hi va dir. Aixecaré mon penó, aplegaré al seu voltant á qui 'm sigui adicte y aniré al combat, Deu m' ajudarà. ¡O rey ó res!

Així que acabá de pronunciar aquestas paraulas sa mare, radiant d' alegría, li obrí 'ls brassos y ell va estrenyer afectuosament entre 'ls seus á sa mare y á sa esposa.

Aquella mateixa nit comensá D. Jaume á disposarho tot y varen ser enviats missatjers á sos amichs y partidaris pera que 's preparesin á sostenir ab las armas lo dret de la casa d' Urgell.

D. Antoni de Luna, amic particular y decidit partidari del comte, passà á Burdeos ab l' objecte de reclutar gent, y en tant agents fidels anavan per Aragó y Catalunya tractant de moure 'l país, d'aferrar en sas conviccions als apassionats y de resoldre als indiferents á favor del comte.

No trigá en esclatar lo moviment. Una partida d' homes resolta s' apoderá del castell de Montaragó y 'ls capdills d' una revolta popular proclamaren á Saragossa per rey á D. Jaume, si be 'l Governador de la ciutat pogué tot seguit apagar aquesta guspira. Al cap de poch temps D. Antoni de Luna, ab la gent que habia aplegat á Fransa entrá en l' Aragó per sas montanyas y posá siti á Jaca, sens que conseguís apoderarse d' aquesta important plassa ab tot y sos repetits esforços.

Lo comte habia sortit de Balaguer al cap d' un exércit compost en sa major part de francesos y catalans y 's dirigí á Aragó á fi d' apoderarse de Jaca unint sas forsas ab las de D. Antoni de Luna. No pogué sortir ab la seva, y la desgracia que habia de ser desde llavors sa inseparable y eterna companyona, va fer que sas tropas sufrissin una sangonenta desfeta vora d' Alcolea de Cinca. Va ser tant senyalada victoria la de sos contraris que 'l comte, coneixent que era ja impossible mantenirse en campanya, prengué 'l perillós partit de tancar-se ab tota sa familia dintre Balaguer.

(*Acabará.*)

VÍCTOR BALAGUER.

CANT

A LA MEMORIA DE CAVANILLES

(Poesía premiada en los Jochs Florals de Valencia).

La musa de les flors y les abelles,
La que les fruites cull, y alegre canta
Quant ix lo sol, al aguaitar lo dia;
La que á lo camp ab les gentils doncelles
Va tots los jorns y ab sa puresa encanta
Y ab la ignocencia de les flors se cria;

La que de pámpols verts son front corona
Y per joyes, al pit, dú roses fresques,
Y alhorsos vermellats per arracades;
La que la vida de la pau pregonia;
La que per llabis té clavells y bresques
D' hont ixen les paraules ensucrades;

La qu' el estol segueix d' espigoleres
Nusos los braços y la clenja solta,
Que púdica cubreix sa blanca espala;
La que al batre lo blat en amples eres,
Lo cant del llaurador alegre escolta
Ab lo ritme armoniós de la cigala;

La mes gentil entre les muses totes,
Que orlats dú de llorer los nacrats polsos
Y dú en sos ulls estels de llum divina;
Hora era ya que el vent donant ses notes,
A tú, fill del saber, sos cants mes dolços
Publicara en sa llengua llemosina,

A tú, fill del saber, ilustre atleta
De la ciencia agronómica espanyola;
Ministre d' un cult sant, fet pera als sabis;
Naixcut per nostra gloria en esta Edeta,
Pera ser el orgull de nostra escola,
Tantes voltes lloada per tos llabis.

Ministre d' un cult sant, que te per temple
La immensitat del mon; que per brevari
Té el càlcer d' una flor, ó té un brí d' erba,
Hont de genolls, estàtich te contemple,
Fent oració davant de lo sagrari
Que ab lluminosos[raigs ompli Minerva.

¡Minerva! la de rulla cabellera,
Que ixqué del cap de Júpter, orlada
De tots los sentiments mes purs y nobles,
¡Minerva! que inventá la nau velera,
Domesticá als caballs ab sa mirada
Y l' aladre ingeníá pera us dels pobles.

¡Oh! yo te veig ab eixa companyia
P' els valencians jardins, creuar les sendes
Y estudiar ab afany sa fauna y flora,
Y veig com t' oferixen ses ofrendes
Los vegetals que nostra terra cria
Y los vergers que nostre sol colora.

Flora t' obrí el cistell, hont guarda avara
Sos arrels y sos brots; Naturalesa
De sos millors tresors t' obri ses arques;
La llum de ton saber lo obscur aclara,
Y plantes, minerals, fruts y riquesa,
Com áliga capdal, d' un vol abarques.

Del llibre del saber obri les fulles
Y ompli los vuits que les edats pasades
Se deixaren en blanch, blanch que tú esborres;
Tos escrits son les gòtiques agulles
Qu' enclavades damunt de les arcades
Signen al lluny les gegantines torres.

Ta immortal *Monadelphia* així ho publica,
Y així ho publiquen tos pensats *Icones*,

Llibres replets d'esperit y de sabiesa;
Ells son pera la ciencia noble y rica,
Com les blavenques remoroses ones
Son pera l' ampla mar, cant de grandesa.

Ells son los fiels guardians de ta memoria
Y son les esplendentes llumeneres
Que al cel pugen ta fama gagantea,
Que nom que porta el vol de tanta gloria
De la terra se munta á les esferes
D' eixe Ser Infinit que al geni crea.

D' eixe Ser Infinit, brúxola y guia
Del sér humá; que feu de ta paraula
Torrent que cau per la esbarosa roca,
Hont á abeurarse anaven nit y dia
Los deixebles qu' en torn de l' ampla taula
Lo pá prenien de ta dolsa boca.

Deixebles com Clemente y com Lagasca
Qu' escamparen p' el mon la llum divina,
Y altres deixebles ab afany crearen;
Deixebles, que cumplint sa honrosa tasca
Pera orgull de la terra valentina
Les ciencies agronòmiques alsaren.

Ells guardarán ton nom; élls ta memoria
La farán reverdir, com á les roses
Les reverdeix l' alegre primavera;
Ells, ab sos fets, publicarán tá historia,
Plena per tots sos fulls d' aquelles coses
De que se plau la humanitat sancera.

Los arbres tropicals qu' en llunyes terres,
Terras del sol y de la mar bullenta
Porten escrit ton nom en flors y branques;
Estes hortes florides y estes serres
Hont Flora tots los jorns ton nom esmenta
Mentres corona tix de roses blanques;

La ciencia, pera tú ninfa aixerida,
Qu' encara mort, adolorida pensa

En los doisos coloquis de noviatge;
La pátria que ton nom jamay oblida
Y qu' ixqueres recorda á sa defensa
Quant l' inferiren calumniós ultratge

La joventut, qu' altívola 's desperta
A lo crit del progrés; que noble, avansa
A conquerir lo llòr de la victoria;
Que de les lluytes de la sanch deserta,
Y que á la lluyta del saber se llansa,
Portant ton nom com gомfanó de gloria,

Y la musa del camp, d' alegres notes,
La que se goja en les costums sencilles
Del pobre llaurador que rés anyora;
La mes gentil entre les muses totes,
Pnblicarán ton nom ¡oh Cavanilles!
Per los pensils de la Edetana flora.

VICTOR IRANZO Y SIMON.

JAUME D' URGELL,

LO DESDITXAT

(Acabament.)

No deixá 'l rey D. Ferran passar desapercibuda aquesta ocasió d' acabar ab enemich tant poderós, y volá ab sas tropas á sitiirlo en la ratera en que ell mateix s' havia ficat. A primers d' Agost de 1413 comensá aquell famós siti que no debia acabar sino al cap de tres mesos, y després d' haver apurat tots sos recursos de valor y desesperació los valents defensors de Balaguer.

Se troba aquesta ciutat assentada sobre las marges del Segre y llavors se veyá senyora y reyna de una vega pobladíssima de horts y jardins ab hermosas albardas que 'ls ayres suaument gronxavan. En la part oriental de la ciutat s' alsava la sumptuosa obra de son alcassar y la voltava un rich cercle de murallas fortificadas de tant en tant per robustas torres.

L' exércit de D. Ferran, despres d' haverse apoderat de Menarguens, destruhí la fértil vega y aixecá sas tendas entorn de la ciutat apretantla en estret siti. Valerosament se defensá Balaguer en aquells tres mesos y D. Jaume combaté be per son dret fins al derrer instant. Memorable será sempre 'l recort d' aquest siti, y la crónica, la tradició y la historia 'l conservarán eternament perque es un sagell gloriós pera la noble ciutat y un monument d' honra pera la malastruga casa d' Urgell.

Aná á reforzar l' exércit sitiador, molt acompanyat de barons y caballers D. Alfons duch de Gandia, que havia sigut competidor de Don Ferran en sas pretensions al trono y que despres passá á ser son aliat, servintlo be y honradament en aquella guerra. Lo duch fou qui tingué

un dels primers encontres ab los sitiats, rebent d' aquestos una cruel y severa llissó.

Se passaren los primers dias del siti sens res digne de notarse, pero comensaren despres á armarse máquinas y trabuchs y s' aixecaren contra las torres del mur forts castells pera qual construcció se serviren dels molts arbres de gran corpulencia que hi havia en las vehinas albardas. S' inventá y s' usá contra la plassa tot lo que pogués aterrar á sos defensors. Se conta que hi hagué en aquest siti máquinas de tant estrany artífici que llensavan pedras de trenta quatre arrobas, sens que trobessen medi los sitiats de reparar lo dany que 'ls produhian.

Quan se tingué llest tot aquest aparato de artilleria, fou quan se comensá á ha'ire aquell insigne baluart de la llealtat ab tota la forsa, energia y constancia de las baterias, despreciant los combats de poca importancia. Al contrari los de Balaguer: encara que tenian molts bombardas y tiros y molt bona ballesteria, preferian sortir, valents, fora dels murs y acometre per diferents indrets com gent destra y desesperada, molestant cada dia als sitiadors ab embestidas y conseguint sobre d' ells senyaladas victorias.

No obstant no tardaren en cansarse d' aquest sistema de defensa ja que ells eran sempre los mateixos en sos travalls, mentres que 'ls de fora podian rellevarse. D. Jaume comensá llavors á sentir los amarchs desenganyis de la deserció, essent lo primer que obri 'l camí un privat seu nomenat Menant de Favars, capitá d' aventurers, á qui doná una crescuda cantitat de diner pera que anés á buscar la gent que pogués y tornés ab ella á socorre la plassa. Favars no torná ni ab gent ni ab diners.

Alguns foren los desenganyis que sufri 'l compte per aquest estil. Li va tocar veure á sos mes íntims y cars amichs, als qui havia colmat d' honras y favors, anarse separant un per un de sa causa, abandonantlo á sa sort ó desventura.

Veje aixís passarse á la part contraria á D. Artal de Alagon, que era un dels mes grans caballers que tenia á sa causa, á Joan Gimenez de Embun, que era un de sos primers capitans, á Martí Lopez de Lanuza, que era un de sos privats y á Joan de Sesé, que era un de sos consellers. ¡Trista cosa es per cert per un home véurers aixís abandonat de tots los seus en una época de adversitat, com se veu despullat un arbre de sas frescas fullas en la estació d' hivern.

Y mentres tant lo compte no rebia socorros de cap part y 'l siti seguia ab crueltat, energia y constancia. La ciutat se veyá batuda á l'

hora per diferentas y mortíferas máquinas de guerra, que feyan gran estrago en sos murs, casas y habitants.

Se diu y 's refereix com á cosa senyalada que per la part del camí de Lleyda s' aixecá un castell de fusta molt alt hont se posaren algunas collas de ballesters que feyan tant mal que ningú sens esser ferit ó mort podia treure 'l cap per las torras ó marlets. Per la part del pont que era hont acampava 'l duch de Gandia, se armá també una máquina que s' anomená *Cabrit*, que l lensava pedras tals, que allí hont queyan rompian las vigas mes groixudas y ho enfonzavan tot.

En una paraula, de tal manera eran combatuts y mortificats los de Balaguer, que 'l compte resolgué rendirse no per ell—que ell hauria mort valerosament sota las runas—sino per los que quedavan á son costat, lleals fins al derrer extrem y decidits á morir víctimas de son deber. Un exércit numerosíssim lo sitiava; tot lo que de ofensiu pot inventar la guerra s' havia empleat contra ell y á pesar de tot durant tres mesos havia resistit al heroisme y decisió; així, donchs, sens reparo podia entregarse, que salvada estava la seva honra y guanyava tanta gloria vensut com vencedor l' hauria poguda guanyar. Qui podia fer mes que ell en situació tant apurada?

D. Jaume sucumbí, com sucumbeix lo lleó, quan, fatigat, voltat y ferit se deixa agafar per los cassadors, als que avans ab un sol bramul hauria fet fugir. L' últim dia d' Octubre d' aquell mateix any las portas de Balaguer s' obriren per D. Ferrran, al que rendí lo compte la seva espasa, no porque 'l reconogués millor que ell sinó porque havia sigut més sortós. Y es vritat; sabut es que no son sempre los mellors aquells á qui protegeix la fortuna.

Lo malastruch compte d' Urgell creya que 's rendia al mateix temps que á un rey á un caballer. Ben poch mostrá serho D. Ferran ab lo compte y ab los que habian ab ell combatut. A la major part d' aquestos se 'ls confiscaren los bens, sens que 's publiqués un general oblit de lo passat com tot lo regne esperava y volia y á aquell se 'l condemná cruelment á perpétua presó, perdonantli la vida casi per burla, puig que li donaren un fosch calabosso per sepulcre.

Semblava que 'l rey se gosava en martiritzarlo y 's satisfeya en humiliar á aquell competidor á qui tal volta en sa conciencia reconeixia per veritable successor del regne (1). Se rebejá en ell cruelment, com ho fá lo tigre ab la seva presa.

Lo compte fou portat á Castella, al alcassar de Madrid, passantlo

(1) Paraulas de la Crónica Aragonesa del Anónim,

per Saragossa en mitj del dia y á só de trompetas, burla y crueltat may vista. Aixís es que 'ls saragossans pogueren veure en sos carrers al compte, llensantse del cavall en que 'l portavan, demanant á crits que 'l matessen, tenint per menos dura una mort prompte que aquella humiliació sens exemple y després un empresonament sens terme. De Madrid lo passaren al castell de Castro Taraf, y d' aquest al de Xátiva, hont acabá tristament sa vida, sol, abandonat de tot lo mon, deu anys després de mort D. Ferran y al cap de vint que sufria de presó en presó sens may haver respirat l' ayre pur y vivificador de la llibertat.

Los bens de la casa de Urgell foren confiscats y sos estats únits á la corona; son nom se borra del catálech de la noblesa com s' hauria pogut fer ab los de un assesi ó del butxí.

Afortunadament la ira del tirá res pogué contra la historia que reservará sempre una página pera lloar als de la casa de Urgell ni contra 'ls trovadors que sempre guardarán son millor cant pera eternisar la gloria y heroisme de D. Jaume 'l *desditxat*.

VICTOR BALAGUER.

LO GUARDA DEL FOSSAR

Molt be que ha fet lo guarda; d' avuy la vida nova:
Es càrrega enutjosa de dia y nit la mort;
Aquest matí 'l casaren ab una viuda jova:
que Deu li donga sort.

Del cementir barrota la tanca rovellada:
—Ja no durán est vespre mes morts de la ciutat:
vina á dormí á mos brassos, esposa ben aymada;
¡que voltas t' he somnia!

Si 't llevant l' alegría xiprés y sepulturas
aparta 'ls ulls d' enfora y ajusta 'ls finestrans;
avuy demunt la terra comensan mas venturas,
tinch fam de tos petons!—

Volava 'l temps. De sopte l' enamorat desperta
y ab los cabells en punta salta, fent creus, del llit:
la llantia mitj s' apaga; la cambra está deserta;
mes ell algú ha sentit.

Vol cloure las parpellas y 's fixan sas miradas
en lo capsal de roure de genollons cayent:
que 'l Crist que en alt hi penja sospira tres vegadas,
y 'l veu que va creixent.

Com ayre y fressa d' alas á son entorn escolta;
 los murs de sarja negra per tot s' han revestit;
 y va creixent la imatge; d' un cap ja es á la volta,
 del altre assobre 'l llit.

Mes en la creu no s' alsa la magestat sagrada;
 los ossos s' hi repenjan d' un esquelet tant sols;
 ja avansa un bras, ja l' altre, ja cruix la carcanada,
 ja cau sobre 'ls llensols.

Despértas en sos brassos la esposa joganera
 y entrellassats se besan mirantse fit á fit:
 vol aixecars' lo guarda, mes son cap tomba enrera
 com per un llamp ferit.

Entrant per las escletxas la clara llum del dia
 l' espos al llit de nubis sorpres s' ha despertat;
 la engunia ha estat un somni, l' enronda la alegria,
 te la esposa al costat.

Deixondat, estimada, que mon amor t' espera;
 Mes ¡ay! son neu los llabis que ahir brollavan foch:
 la esposa es ert cadavre; gira l' esguart enrera:
 ¡lo Sant Crist no es en lloch!

ÁNGEL GUIMERÁ.

EPITALAMI

Poesia recitada per D. Santiago Comas en lo casament de D. Joseph Vilaseca
y D.ª Ramona Comas.

En mitj de lo desert de nostra vida
Plantá Deu un Oassis de verdor,
Ahont lo viatger pot fer dormida,
Al peu de la fonteta benehida
Que rega 'l florit arbre del amor.

Alli jamay, en la tempesta fera,
Sentiréu de lo Simoun l' alenada;
Puig sempre s' hi es perpétua primavera
Y corra, tot besantla joganera,
La brisa de las flors enamorada.

Alli la trista tórtora murmura;
Refila 'l rossinyol en la roureda;
Y l' aygua curiosa se detura
Per escoltar los cántichs de ternura
Del melancolich rey de la verneda.

Alli veureu encesas clavellinas
Gronxantse de los lliris en los calzers,
Y l' eura com s' abraça ab las alsinas,
Mentres que las rosellas purpurinas
A l' ombra se despertan de los salzers.

Alli tot es plaher, tot alegría,
Callada soletat y dols misteri;
Alli tot parla amor y poesia;

Y notas may sentidas, cada dia
Brollarán de vostr' ayma en lo Psalteri.

Ab l' amorós company que 'l cel te dona
Allí viurás, oh tendre germaneta;
Si 'l mon te 'l pren, á voltas, una estona;
Teixeixli de llorer una corona,
Quant dormi fatigat á ta faldeta.

Puig l' home ha de lluytar y res lo cansa
Quan l' ángel del amor son cor anima:
Tú sigas son consol y sa esperanse;
Si 'l geni diu á l' home ¡avança, avança!
Déu diu á la muller ¡estima, estima!

Estimal donchs; estimal, carinyosa,
Y sant y pur amor goseu sens mida;
Que sobre vostra testa tan hermosa
Dos ángels pregarán, ab fé amorosa,
Perque semegi un cel la vostra vida.

1 Agost 1883.

